

vonatkozó politikai platform létrehozása végett. Elemezve a politikai helyzetet, hangsúlyoztam a belső és külső fasizmus veszélyének fokozódását, a revizionista izgatás növekedését, a háborús készülődéseket és annak szükségességét, hogy e veszélyekkel szemben közösen vegyük fel a harcot. Rámutattam, szükséges, hogy rátérjünk az antifasiszta demokratikus arcvonal kialakítására, melynek motorja a Román Kommunista Párt.

Dr. Petru Groza széleskörűen kifejtette, hogyan látja ő a politikai helyzetet. Hangsúlyozta, egyetért az általam kifejtett követelményekkel, s elfogadja a párt arra irányuló javaslatát, hogy egyezményt kössünk a közös harcra.

A vita során kikristályosodott a platform. Egyetértettünk abban is, hogy miután a Titkárság ezt jóváhagyta, a dokumentumot egy felhatalmazott delegátussal eljuttatjuk Dévára, hogy az Ekésfront meghatalmazottja is aláírja.

Ezután Józsa Béla — e találkozót megelőzően a Titkárságtól kapott megbízás alapján — javasolta: szükséges volna, hogy az elfogadott platform szellemében az Ekésfront a MADOSZ-szal is harci egyezményt hozzon majd létre, melyhez később más demokratikus szervezetek is csatlakozhatnak. A javaslatot dr. Petru Groza elfogadta.

Tárgyalásunk teljes egyetértésben ért véget a román nép és az együttélő magyar nemzetiség előtt álló harci feladatokat illetően.

Tíz nap múltán a párt Erdély és Bánát Területi Bizottsága dr. Kohn Hillel a megfogalmazott platformmal Dévára küldte, ahol az Ekésfront részéről dr. Petru Groza, az RKP részéről dr. Kohn Hillel írták alá e nagy horderejű dokumentumot.

Sajnálatos módon ez a dokumentum az észak-erdélyi horthysta megszállás idején elveszett.

Történelmi tény maradt azonban, hogy a Román Kommunista Párt kezdeményezte és hozta létre a harci egységre vonatkozó egyezményt, egy demokratikus parasztszervezettel. Ugyancsak a párt kezdeményezésére — előzetes megállapodás alapján — a MADOSZ is egyezményt kötött az Ekésfronttal 1935. szeptember 24-én, Bács községben.

1935 novemberében Bukarestben a demokratikus arcvonal és a C. Popovici vezette szocialista párt között is egyezmény jött létre. 1935. december 6-án Cebén pedig mindkét szervezet megegyezésre jutott az Ekésfronttal, és ehhez a megegyezéshez a MADOSZ is csatlakozott.

Időközben (1935. július 25—augusztus 20. között) zajlott le a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, melyen Georgi Dimitrov a fenyegető fasiszta és háborús veszéllyel szemben az antifasiszta népfrontok kialakításának szükségességét hangsúlyozta.

Pártunk Központi Bizottsága nyomban e kongresszus után kedvezően értékelte az Erdély és Bánát Területi Bizottságnak az antifasiszta demokratikus arcvonal kialakításáért kifejtett tevékenységét, és harci feladatokat tűzött ki a munkásegységfront létrehozásával egyidejű mozgalom kiszélesítéséért.

Az erdélyi és bánati pártszervezetek, együtt a párt hű szövetségeseivel, köztük az Ekésfronttal és a MADOSZ-szal, 1935—1940 között sok sikert értek el a Központi Bizottság irányelveinek végrehajtásáért vívott küzdelemben, a munkásegységfrontért és az antifasiszta demokratikus harci egységért, szabadságjogaink védelmében, a nemzeti függetlenség és az ország területi egysége megteremtéséért.

Gavril Birtas

Népfronti választás

Ismertem az illegális Román Kommunista Pártot a társadalmi forrongásnak még abból a szakaszból, amikor csak egyedek csatlakoztak hozzá. A következőkben azonban a társadalmi forrongásnak olyan szakáról szándékszem írni, amelyben egész politikai alakulatok szövetkeztek a kommunista párttal, hogy a társadalmi bajokat legyőzzék.

Miután 1935 őszén a cebei paktum* létrejött, az egész ország figyelme — mind a bal-, mind a jobboldalé — egy időre Hunyad megyére irányult. A párt Központi Bizottságától gyakran jöttek kiküldöttek, akik az Ekésfront vezérével léptek kapcsolatba. Ezek közt volt Petre Constantinescu-Iași egyetemi professzor is. A párt néhány parasztszármazású diákot bocsátott az Ekésfront rendelkezésére mint irányítót. Így került az Ekésfronthoz Gheorghe Miclă is, aki később a szervezet ideológusa lett.

Ebben az időben szervezte országszerte Constantinescu-Iași a Demokratikus Antifasiszta Blokkot. Ez is egyike volt a párt tisztavirágéletű, legális tömegszervezeteinek. A Falusi és Városi Dolgozók Blokkjától abban különbözött, hogy osztályhelyzetre való tekintet nélkül az antifasisztákat lett volna hivatott magába tömöríteni.

Hunyad megyének az Ekésfronttal kötött paktum miatt megnőtt a politikai jelentősége. Constantinescu-Iași szeretett volna itt egy megyei szervezetet kiépíteni. Vasile Călugăru jött szervezőként megyénkbe Bukarestből. Az Antifasiszta Blokkot az Ekésfront szövetségesének képzelték el. Dr. Petru Groza a saját szállodájában, az Orientben szállásolta el Călugărut mint vendégét. Călugăru politikailag képzett, energikus fiatalember volt, foglalkozása pincér. Az Antifasiszta Blokk keretén belül ismerkedtünk meg, de kétségem sem volt afelől, hogy párttag. Amíg Hunyad megyében tartózkodott, az Ekésfront s az Antifasiszta Blokk tevékenysége egyaránt fellendült.

Egyszer az Antifasiszta Blokk helyi szervezetének képviselőjében részt vettem az Ekésfront megyei vezetőségének gyűlésén. Csak a vezetőség néhány száz emberből állott, zsúfolság megtöltötte a Decebal-palota egyik nagytermét (az épületet, ahol most a Nemzeti Bank dévai fiókja van, amíg Grozác volt, „Decebal“-nak hívták). Néhány városi ruhás férfin kívül — mint Groza, Guia-Moșul, Filimon, az ügyvéd — mind tősgyökeres parasztok voltak jelen. Azt az ősi, nemzeti öltözetet viselték, amelyet ma már csak nagyon ritkán lehet látni. Az inges-gatyás parasztok tömegének feje fölött a teremben kékes dohányfüst terjengett. Az emelvényen, ahol a gyűlés elnöksége ült, egymást követték a paraszt-szónokok Nem azt a kialakult és tömörített nyelvet beszélték, amit a kommunista mozgalomban gyakran használtak. A parasztszónokok szava bőven, ráérősen ömlött, mint a folyó vize, tele volt költői képekkel, példabeszédekkel, parasztian ravasz utalásokkal. Hogy megértették őket, a derűtség mutatta, amit keltettek. Meglepően folyamatosan, szabatosan beszéltek, mint a gyakorlott szónokok. Elcsodálkoztam azon, hogyan tűnt fel egyszerre a képzett parasztszónokok ilyen tömege. Jó néhány beszédet nem értettem. Úgy éreztem, ennek az az oka, hogy nem ismerem a paraszti életet. Gyakran olyankor is, amikor a szavak számomra semmit sem mondtak, a tömegben a helyeslés moraja futott végig.

A gyűlés végeztével — amiből nem sokat értettem — Dr. Petru Groza hozzám jött. Eragadtatva kérdezte: mi a benyomásom? Valami általánossággal feleltem, tőlem telhetőleg udvariasan.

Az Antifasiszta Blokk dévai szervezetét Dr. Almașan és én kellett volna hogy vezessük. Üléseinket szintén a Decebal-bank egyik nagytermében tartottuk, melyet Groza, a bank és épület tulajdonosa bocsátott rendelkezésünkre. Dr. Almașan eleinte eljött néhány ülésre, aztán teljesen elmaradt. Így a dévai szervezet teendői főképp rám hárultak.

1935 őszén, mint az előző években is, a szezont Bukarestben dolgoztam át, a szakmámban. 1936 elején térünk haza Dévára, mint rendszeren, mert megélhetési lehetőségek híján már nem bírtunk tovább Bukarestben maradni. Akkor az ország politikai életének a központjában a Hunyad és Mehadinfi megyei parlamenti pótválasztások előkészületei álltak. A világpolitika irányának körvonalai elég világosan bontakoztak ki. A harmincas évek vége felé a nyugati „demokráciák“ hallgatólagos jóváhagyásával Hitler agresszív külpolitikája egyik sikert a másik után érte el. A nyugati hatalmak Hitlert a Szovjet ellen akarták erősíteni. Hitler világvisszhangot keltő politikai sike-

* Cebe községben — Horia „fájá“-nál — 1935. szeptember 6-án akcióegységet kötött a Demokrata Blokk, az Ekésfront, a Popovici-féle Független Szocialista Párt és a MADOSZ.

reinek a sorozata a Rajna-vidék remilitarizálásával kezdődött. Következett a Saar-vidéki siker, az Anschluss, később Csehszlovákia elfoglalása, s a bevonulás a Memel-vidékre.

Romániában a liberális kormány dédelgetett ellenzéke a Vasgárda volt. A liberálisok a cuzistákat sem nézték rossz szemmel. Mindenféle új fasiszta szervezetek alakultak. A világpolitika előreláthatólag a Szovjetunió és a tőkésvilág közti véres leszámolás felé haladt. A szélsőségek ideje következett, amikor a látszat-demokrácia előreláthatólag csődöt mond. A román polgári-földesúri rendszer — ha a szélsőségek közt kellett választania — már idejében gondoskodott arról, hogy a látszat-demokrácia örökébe a fasiszta diktatúra lépessen. A liberális kormány erősítette a fasiszta szervezeteket a baloldal ellen. Alexandru Vaida-Voevod — a szakadár nemzeti parasztpárti politikus — fiainak nevezte a vasgárdistákat.

A Nemzeti Parasztpárt — a román polgári-földesúri rendszer másik jelentős képviselője — nyilván ugyanúgy nem kívánta a baloldal győzelmét, mint a liberálisok. De a kormányhatalmat akarta megszerezni. Lehető szövetségese ehhez a baloldal volt, de tőle talán inkább irtózott, mint ellenfeleitől. Szükség törvényt bont. 1935-ben a Nemzeti Parasztpárt meggyőződése ellenére kissé hajlott a baloldallal való szövetség felé. Ilyen körülmények közt közeledtek a Hunyad és Mehedinți megyei parlamenti pótválasztások. Ezeknek a pótválasztásoknak azokban az időkben kivételes politikai jelentőségük volt: bizonyíthatták, hogy a közvélemény a faszízlódó liberális kormányzat ellen fordult, világviszonylatban a hódító fasizmus ellen, a demokrácia mellett foglalt állást.

Amikor Dévára visszatértünk, a kommunista párt és az Ekésfront paktuma már nyílt titok volt. Ugy hírlott, a Nemzeti Parasztpárt is hajlik a választási egyezsége a baloldali erőkkal.

Hunyad megyében is, mint másutt, a demokratikus erőkhöz tartozott a MADOSZ. Szorosan együttműködött az Ekésfronttal, tulajdonképpen a párt vezetése alatt álló nemzetiségi tömegszervezet volt, szemben a Magyar Párttal, amely a kormánypártiak oldalára állt. Ezekkel a szervezetekkel rokon-szenvezett Hunyad megyében a szociáldemokrata párt, és mivel Romániában a fasizmus minden akkori formájától elválaszthatatlan volt az antiszemitizmus, természetesen a zsidó lakosságra is számíthatunk.

Néhány nappal — talán csak kettővel — a nagygyűlés előtt érkezünk Dévára. Az utcák tele voltak ragasztva a kormánypárt választási plakátjaival. A főtüz Groza ellen irányult. Különösen a liberálisok egyik plakátjára emlékszem. Egy rajz dr. Petru Grozát ábrázolta lovaglóülésben a város fölött. Petróleumos üvegből a várost locsolta... A magyarázó szöveg szerint Groza azt mondja, hogy miután szövetséget kötött a kommunistákkal, miért ne gyújtaná fel a várost?

A különböző demokratikus szervezetek tömörülése nem viselte hivatalosan a Népfront nevet. Annál kevésbé volt állandó jellegű, hiszen a Nemzeti Parasztpárt csak választási paktumot kötött. A szociáldemokraták még paktumot sem kötöttek, formális megegyezés nélkül támogatták a közös jelöltet. Eredetileg a közös jelölt Miron Belea lett volna, az Ekésfront egyik vezére. Amikor a választási paktum a Nemzeti Parasztpárttal megvalósíthatóvá vált, Miron Belea lemondott a jelöltségről egy Nemzeti parasztpárti politikus: Ghița Pop javára. Ugyanakkor Mehedinți-ben szintén egy nemzeti parasztpárti politikus — dr. Nicolae Lupu — lett a demokratikus erők közös jelöltje. Ott azonban kevesebb demokratikus szervezet fogott össze, mint nálunk, Hunyad megyében. Az Ekésfront és a MADOSZ ott nem léteztek.

Dévai társaink tájékoztattak a helyzetről. Fölvettük a kapcsolatot a párt kiküldöttjével is. Még mindig Mikó volt, aki valamikor hallani sem akart az Ekésfronttal való kapcsolatáról. A demokratikus erők nagygyűlését megelőző éjszaka találkoztam vele. Átvettem tőle a párt választási felhívásait a Hunyad megyei választókhöz. Ebben a RKP Hunyad megyei szervezete felhívja a választókat, hogy a demokratikus erők jelöltjére szavazzanak, azon a listán, amelyen a kör van. Mikó még valami pártbrosúrát is adott. Bár semmi kapcsolatban sem voltak a választásokkal, ezeket is — ugyanúgy, mint a választási felhívásokat — még az éjjel el kellett szőrnünk.

Az éjjel öcsémmel végrehajtottuk a feladatot, aztán aludni tértünk. Reggel elmentünk a Decebal-palota udvarára, ahol a választási nagygyűlés volt. Sok bukaresti küldött is érkezett. Köztük volt Constantinescu-Iași, Athanase Joja, Trandafirescu és Čalugăru is. Úgy volt, hogy a Nemzeti Parasztpárt országos vezére, Iuliu Maniu is eljön, de csak egy alvezére, Ilie Lazăr érkezett meg, ő olvasta fel Maniunak a gyűléshez intézett levelét.

Nagy tömeg gyűlt össze a Decebal-palota udvarán. Egy emelvényen a szónokok és különböző szervezetek küldöttei álltak. Mint az Antifasiszta Blokk dévai tagozatának a képviselői, mi is az emelvényen álltunk öcsémmel. Dr. Petru Groza volt a gyűlés vezérszónoka. Még nem hallottam olyan erős emberi hangot, mint az övé. A Decebal-udvar jelentős távolságra van a várhegytől, de amikor Groza beszélt, érces hangja a várhegyről hangzott vissza. Kiváló szónoki hatást ért el. Ilie Lazăr, a Nemzeti Parasztpárt főszónoka inkább bohóckodott, de az ő beszédének is sikere volt.

Legnagyobb meglepetésemre Trandafirescu bejelentette, hogy „értesülése szerint“ a Román Kommunista Párt is támogatja a közös jelöltet. Az „értesülése szerint“ átlátszó diplomáciai trükk volt: azt kellett álcáznia, hogy ezt a párt egy képviselője hivatalosan jelenti be. Trandafirescu ugyanígy ismertette a párt célkitűzéseit is. A tömegben ott voltak a sziguranca emberei, akiket személyesen ismertünk. Az emelvényről jól látszott, hogy a beszédeket jegyzik.

Constantinescu-Iași-t akkor fosztották meg egyetemi katedrájától, politikai tevékenysége miatt. A teológián adott elő bizantinológiát. Nem mondhatni, hogy a legkívánatosabb egyetemi tanár volt papnevelde számára. Constantinescu-Iași beszéde közben a tribün padozatára dobantva dacosan kijelentette, hogy ez az ő katedrája! A megye és az ország számos demokratikus szervezetének a küldöttjei üdvözölték a közönséget.

A nagygyűlés végeztével hazafelé indultunk öcsémmel. A sziguranca emberei letartóztattak.

Elég hideg téli nap volt. A gyűlésen átfáztunk, fáradtak voltunk. Amint a sziguranca irodahelyiségében kicsit békén hagytak, azonnal elbőbiskoltunk. Közben a sziguranca emberei jöttek-mentek a helyiségben. Az a benyomásuk támadhatott, hogy akik a sziguranca helyiségében ilyen nyugodtan alszanak, azoknak tiszta kell legyen a lelkiismeretük. Különbön csak vagy két napja tértünk vissza Bukarestből. Azt hiszem, a sziguranca emberei előtt sem tűnt valószínűnek, hogy ilyen rövid idő alatt már fel is vettünk a kapcsolatot a párt kiküldöttjével, s részt is vettünk a röpcédulaszórásban. A kihallgatást vezető komisszár elem tett egyet a röpcédulákból, amelyeket előző éjszaka szórtunk szét. Megkérdezte, hogy ismerem-e a tartalmukat? Őszinte érdeklődéssel olvastam el, mert mielőtt elszórtuk volna, nem jutott erre időnk. Az igazságnak megfelelően válaszoltam, hogy nem olvastam addig. Elem tett egyet a füzetek közül. Elolvastam a hamis fedőlapon a szerző nevét, a mű állítólagos címét, beleolvastam az első oldalba. Miközben visszaadtam, megjegyeztem, hogy tudtommal Iorga művei nem tiltottak. Persze tudtam, hogy mi van a következő oldalon, de a komisszár beugrott. Azt mondta: nézd csak, milyen disznóság van tovább! Lapozott. A valódi fedőlapra mutatott a hagyományos felirattal: „Világ proletárjai, egyesüljete!“ A további szöveg nem hagyott kétséget aziránt, hogy az RKP kiadványa. Erre is azt mondtam: nem ismerem.

A komisszár faggatni kezdett Mikóról. Nyugodt lelkiismerettel mondhattam, hogy nem ismerem. Akkor hallottam először a valódi nevét. A párt küldöttje volt, akivel az Ekésfront miatt hónapokig vitatkoztam. Az éjjel, röpceszórás közben lebukott. Lebukott még a Jakab-házaspár is. A férfit Mikóval fogták el. Jakabné egy küldötnővel volt. Hazamenet igazoltatták őket. A küldötnőnél nem volt igazolvány, Jakabné vállalt érte kezességet. Amikor Jakabot elfogták, rájöttek, hogy Jakabné kezessége kétes értékű, de a lány addigra már kerekelt oldott. Így a választási kampányból Déván három letartóztatott maradt. Minket szabadon engedtek. Semmi bizonyíték sem volt ellenünk.

Génád Jenő